KATIKA MAHKAMA KUU ZANZIBAR

IMESIKILIZWA TUNGUU

RUFAA YA MADAI NAM.70 YA 2021

(KUTOKA RUFAA YA MADAI NAM.57 YA 2021 YA KADHI WA RUFAA, NA KESI YA MADAI NAM. 903 YA 2019 YA KADHI WA WILAYA, MWANAKWEREKWE)

SEMENI HAJI JUMA … … MKATA RUFAA

VERSUS

KHALID MASOUD WAZIRI … … MPINGA RUFAA

HUKUMU

TAREHE YA UAMUZI: 24.5.2022

MBELE YA: MHESH. ISSA, A. A., J

SHEIKH SAMEER ZULFIKAR

SHEIKH SALEH HAKIM

SHEIKH JUMA FAKIH

SHEIKH KANI MKANGA

Hukumu hii inahusiana na rufaa iliyowasilishwa na Semeni Haji Juma dhidi ya Khalid Masoud Waziri. Rufaa hii inapinga uamuzi uliotolewa na Kadhi wa Rufaa Sk. Daud Khamis Salum.

Kwa ufupi rufaa hii inatokana na Kesi ya Madai Nam. 903 ya 2019 iliyoanzia katika Mahakama ya Kadhi wa Wilaya Mwanakwerekwe ambayo ilisikilizwa na Sk. Moh'd Ramadhan Khamis. Mdai katika kesi hiyo ni Khalid Masoud Waziri ambae alifungua kesi dhidi ya aliyekuwa mkewe Semeni Haji Juma na dai kubwa katika kesi hiyo kwa mujibu wa hati ya madai ni kwamba Mpinga Rufaa aliomba apewe jukumu la kulea watoto Rayyan Khalid Masoud na Lailat Khalid Masoud.

Wadaawa walikuwa ni wanandoa ambao walifunga ndoa yao mwaka 2010 na walibarikiwa Watoto wawili katika ndoa hiyo Rayyan na Lailat. Ndoa hiyo ilivunjika

mwaka 2013 kwa Mkata Rufaa kuachwa akiwa na mtoto mchanga wa siku 42 (Lailat) na dada yake Rayyan akikuwa na umri wa miaka miwili na nusu. Mkata Rufaa alikuwa akiishi na watoto hao na kuwashughulikia kwa kila kitu. Katika mwaka 2016 Mkata Rufaa aliolewa na mume mwengine na aliendelea kuwalea Watoto hao hadi Mpinga Rufaa alipofungua kesi katika Mahkama ya Kadhi wa Wilaya mwaka 2019 kudai kupewa ulezi wa watoto hao. Mkata Rufaa katika majibu ya hati ya madai alipinga kwa Mpinga Rufaa kupewa ulezi wa watoto hao na kuomba ulezi uendelee kubaki kwake. Pia aliiomba Mahkama impe amri Mpinga Rufaa atoe matunzo kwa watoto wake ambao alidai kuwa amewatelekeza kwa miaka yote bila ya kupeleka matunzo n ahata hizo mara chache alopeleka matunzo yalikuwa hayatoshelezi. Vile vile Mkata Rufaa aliomba alipwe fidia ya TZS 18,000,000 kutoka na matunzo aliyotoa kwa watoto hao, na pia alipwe fidia ya TZS 7,300,000 kwa kumnyonyesha mtoto Lailat.

Mahkama ya Kadhi wa Wilaya ilitoa hukumu yake tarehe 18.9.2020 na kuwakabidhi watoto hao kwa Mpinga Rufaa na kumpa Mkata Rufaa haki ya kuwaona, kuwatembelea na kuwachukua kwa muda watoto hao. Vile vile Mpinga Rufaa aliamriwa amlipe fidia Mkata Rufaa ya TZS 500,000 kwa ulezi wa Watoto.

Mkata Rufaa hakuridhika na maamuzi hayo na alikata rufaa katika Mahkama ya Kadhi wa Rufaa ambaye baada ya kuisikiliza rufaa hiyo alitoa hukumu yake tarehe 16.4.2021 ambapo alikubaliana na hukumu ya Kadhi wa Wilaya, lakini kwenye suala la fidia Kadhi wa Rufaa aliamuru Mkata Rufaa alipwe fidia ya unyonyeshaji ya TZS 500,000,

Mkata Rufaa bado hakuridhika na maamuzi hayo na ameleta rufaa yake mbele ya Mahkma hii ikiwa na sababu 10 za rufaa ambazo zinaweza kufupishwa kama zifuatazo:

1. Kwamba Kadhi wa Rufaa ameshindwa kuzingatia mambo ya msingi katika hukumu yake ambayo ni:
   a) Ukaazi – kwamba Mkata Rufaa hakuwa akikaa kwao,
   b) Mkata Rufaa hakurejesha pesa za huduma isipokuwa alihitaji matumizi;
   c) Aliitaka Mahkma imtakake Mpinga Rufaa kuleta uthibitisho wa huduma angalau kwa muda wa miezi miwili kwa kila mwaka;
2. Kwamba Kadhi wa Rufaa amekosea kwa kusema alipwe fidia ya unyonyeshaji wakatia Kadhi wa Wilaya alisema alipwe fidia ya ulezi.

3. Kwamba Kadhi wa Rufaa alikosea kwa kuitafsiri aya ya 2:282 na kuisahau aya ya 4:135.
4. Kwamba Kadhi wa Rufaa alijipotosha kwa kusema kuwa Mkata Rufaa hakuomba kupewa ukaazi na malezi ya watoto (uk. 18 wa hukumu).
5. Kwamba Kadhi wa Rufaa ameshindwa kuwapa watoto haki ya kusikilizwa na kuhiyarishwa ni nani wanataka kukaa nae.
6. Mkata Rufaa anaeleza kwamba amezuiliwa kuwaona watoto hao kwa muda mwaka sasa kinyume na hukumu za Mahakama ya Kadhi wa Wilaya na Rufaa.
7. Kwamba Kadhi wa Rufaa amejipotosha kwa kusikiliza maelezo ya Mpinga Rufaa kuwa mama wa Mkata Rufaa kuwa ni mgonjwa.
8. Kwamba Kadhi wa Rufaa ameshindwa kujua kiini cha tatizo ambacho ni Mkata Rufaa kukataa kumfata Mpinga Rufaa sehemu mbali mbali.
9. Kwamba Kadhi wa Rufaa ameshindwa kuona ukaribu/urafiki uliokuwepo baina ya Mpinga Rufaa na Kadhi wa Wilaya.
10. Kwamba Kadhi wa Rufaa amejipotosha kwa kusema kuwa Mpinga Rufaa alitumia jitihada mbali mbali kuwapa huduma watoto wake.

Mahakama hii iliwasikiliza Wadaawa kuhusiana na rufaa hii. Kwa upande wa Mkata Rufaa alianza na sababu ya kwanza ya rufaa na alieeleza kwamba yeye alikuepo kwao kwa muda wa miezi mitatu ambapo Mkata Rufaa alikuwa masomoni. Dharura hiyo ilimaliza mwezi wa 8 2019 lakini Kadhi wa Wilaya alishikilia kuwa hawezi kukabidhiwa watoto. Vile vile alieleza kwamba yeye hakurejesha pesa ya huduma (TZS 50,000). Ukweli ni kwamba hakukuwa na huduma kwa kipindi cha miezi mitatu kutoka kwa Mpinga Rufaa ambaye ni Mkurugenzi Serikalini. Vile vile alieleza kwamba ndani ya miezi mitano alipewa TZS 100,000 ambayo haitoshi. Alimalizia kwa kusema kuwa Mpinga Rufaa hakutoa huduma yoyote kuanzia 2014 hadi 2019.

Kwa upande wa sababu ya pili ya rufaa Mkata Rufaa alieleza kwamba Kadhi wa Wilaya alitoa fidia ya ulezi ya TZS 500,000 lakini Kadhi wa Rufaa ametoa fidia ya unyonyeshaji ya TZS 500,000 ambayo ni TZS 600 kwa siku.

Kwa upande wa sababu ya tatu ya rufaa Mkata Rufaa ameeleza kwa Kadhi wa Rufaa ameitafsiri vibaya aya ya Qur-an kwa kusema kwamba Mkata Rufaa hawezi kujitolea Ushahidi yeye mwenyewe.

Kuhusu sababu ya nne ya rufaa Mkata Rufaa alieleza kwamba yeye aliomba ukaazi wa watoto wake kupitia mama yake (bibi wa Watoto) ili wadaawa wote wapate kuwaona.

Kwa upande wa sababu ya tano ya rufaa Mkata Rufaa alieleza kwamba Mkata Rufaa hakuwapa Watoto haki ya kusikilizwa wapi wanataka kuishi. Baada ya mama kutajwa kuwa amepoteza sifa. Hivyo, aliomba Mahkama iwaite Watoto na iwaulize.

Kuhusu sababu ya sita Mkata Rufaa alieleza kwamba Mpinga Rufaa anamzuilia Mkata Rufaa kuwaona watoto wake kinyume na hukumu zote mbili. Pia alieleza kuwa hata alipowafuata skuli alikataliwa kuwaona wala kupewa matokeo yao. Vile vile ndugu zake walipoenda nyumbani kwa Mpinga Rufaa pia hawakupata kuwaona Watoto na yeye alipoenda hakufunguliwa mlango. Hivi sasa ana mwaka 1 na miezi 2 hajawaona Watoto.

Kwa upande wa sababu ya saba ya rufaa Mkata Rufaa alieleza kwamba Kadhi wa Rufaa amechukua maneno ya uongo aliyoambiwa kuwa mamaake Mkata Rufaa ni mgonjwa.

Kwa upande wa sababu ya nane ya rufaa Mkata Rufaa alieleza kwamba chanzo cha tatizo ni kuwa Mkata Rufaa alikataa kukutana na Mpinga Rufaa katika mazingira anayotaka yeye ili aweze kumpa huduma. Aliona kwamba ukaribu huo unaweza kukaribisha zinaa. Kwanini asiwape huduma ndugu zake Mkata Rufaa.

Kwa upande wa sababu ya tisa ya rufaa Mkata Rufaa alieleza kwamba Mkata Rufaa na Kadhi wa Wilaya ni mtu na Rafiki yake, na yameandikwa mambo ambayo hayana ukweli. Kadhi ameweka maelezo ya kumsaidia Mpinga Rufaa; mfano ukurasa wa 28-29. Huduma ilikosekana tokea 2014 hadi 2019 lakini Kadhi ameandika vyengine.

Kuhusu sababu ya mwisho ya rufaa Mkata Rufaa alieleza kwamba kama zilikuwepo jitihada za kutoa huduma kwanini alizifanya 2019 na hukufanya chochote tokea 2014.

Mpinga rufaa nae alitoa maelezo yake na kuanza na sababu ya kwanza ya rufaa na alieleza kwamba makaazi ya Mkata Rufaa sio Shaurimoyo bali mote amesema ni Jang'ombe ambako ni katika nyumba ya familia. Vile vile alieleza kwamba alikuwa akipeleka huduma lakini zilikataliwa na ndio akapeleka skuli na baadae wakaenda katika ofisi ya Mufti ambako sulhu haikupatikana. Baadae yeye alikwenda Wizara ya

Wanawake na Watoto na mkataba ukaandaliwa. Alichokitaka yeye ni kuwapata Watoto waende upande wao kwani Watoto alikuwa hawaoni na huduma zilikuwa zinakataliwa. Lakini hata baada ya mkataba pesa zilikataliwa na Watoto pia akawa hawaoni.

Kuhusu sababu ya pili Mpinga rufaa alieleza kwamba matatizo yasingekuwa makubwa kama huduma zingepokelewa na Mkata Rufaa ambaye alitaka apewe pesa nyingi.

Kwa upande wa sababu ya tatu na nne za rufaa Mpinga Rufaa alieleza kwamba yeye aliomba ulezi wa Watoto wake na suala hilo lilifafanuliwa na Kadhi.

Kuhusu sababu ya tano ya rufaa Mpinga Rufaa alieleza kwamba Kadhi hakuona sababu ya kusikilizwa Watoto kwa sababu mama alikwishaolewa na hivyo alikosa sifa ya kuwalea Watoto hao.

Kuhusu sababu ya sita ya rufaa Mpinga Rufaa alieleza kwamba Mkata Rufaa hajawaona Watoto kwa sababu ameshindwa kufuata maelekezo ya Mahkama kuhusu kuwaona Watoto. Alikuwa hamjuilish Mpinga Rufaa kuwa anataka kuwaona Watoto, na yeye kwao Mkata Rufaa haendi kutokana na onyo alilopewa. Hivyo, Mkata Rufaa alitakiwa afuate utaratibu.

Kuhusu sababu ya saba ya rufaa Mpinga Rufaa alieleza kwamba suala la ugonjwa alilieleza mwenyewe Mkata Rufaa na Kadhi alikariri hilo.

Kwa upande wa sababu ya nane ya rufaa Mpinga Rufaa alieleza kwamba yeye ameamua kuwachukua Watoto ili wapate haki zao. Walikuwa wakisoma Jang'ombe na sasa kawapeleka Glorious. Wote wamefaulu vizuri. Kuhusu huduma alieleza kwamba tokea 2014 hadi 2019 anachokumbuka kuwa TZS 250,000 zilipelekwa. Kwa upande wa mawasiliana alieleza kwamba kwa vile Mkata Rufaa hawezi kumpigia yeye simu basi apitie kwa sheha na yeye atawapeleka Watoto kwa Sheha. Yeye hakuwahi kumwambia amfuate sehemu Fulani.

Kuhusu sababu ya tisa ya rufaa Mpinga Rufaa alieleza kwamba yaliyoelezwa si kweli; yeye hana uhusiano wowote na Kadhi na wala hajatumia cheo chake, anachotaka Mkata Rufaa ni kumchafua.

Kuhusu sababu ya mwisho ya rufaa Mpinga Rufaa alieleza kwamba yeye alipeleka huduma lakini huduma hizo zimerejeshwa. Kuhusu Watoto ametaka Mkata Rufaa afuate utaratibu.

Mkata Rufaa alipata fursa ya kutoa majibu na alieleza kwamba Sheha na Mpinga Rufaa ni mtu na Rafiki yake. Pia alieleza kwamba Sheha ni mlevi na si mtu mzuri. Pia aliongeza kwamba amewahi kudai fidia ya kunyonyesha katika familia lakini hakupewa. Alipodai huduma katika ngazi ya familia pia alirejeshwa kutokana na maneno yaliyotolewa.

Baada ya kuwasikiliza wadaawa na kupitia sababu za rufaa kuna hoja nne ambazo zinahitaji kutolewa maamuzi. Hoja ya kwanza ni suala la nani apewe ulezi wa Watoto wanaobishaniwa. Hoja ya pili ni suala la haki ya kuwaona Watoto. Hoja ya tatu ni fidia ya ulezi uliofanywa na Mkata Rufaa tokea mwaka 2014 hadi 2019 na hoja ya mwisho ni fidia ya unyonyeshaji wa mtoto Lailat uliofanywa na Mkata Rufaa.

Tukianza na hoja ya kwanza ya nani anastahiki kuwalea watoto Rayyan na Lailat. Suala hili linahusiana na ulezi wa watoto hawa; wakati hukumu ya Kadhi wa Wilaya inatolewa 2020 Rayyan alikuwa na umri wa miaka 9 ½ lakini hivi sasa ana umri wa miaka 11 ½, Lailat alikuwa na umri wa miaka 6 lakini hivi sasa ana umri wa miaka 8 Hivyo, suala la msingi katika rufaa hii je ni nani anapaswa kuwalea watoto hawa.

Tukiwa tunataka kutoa hukumu ya malezi hatuna budi kwanza tuangalie mtoto ambae anaetaka kulelewa kwani malezi ya mtoto yana viwango mbali mbali kwa mfano mtoto kuanzia anapozaliwa hadi kufikia umri wa upambanuzi ambao umekadiriwa ni miaka 7 (*hadhana*) kuna utaratibu maalum ambao umewekwa. Baada ya hapo huingia katika utaratibu mwengine ambao huitwa *kafala.*

Katika kitabu cha **Laanatuttaalibina** cha Abubakar bin Muhammad Addamyaatii, sherhe ya fathu muinu katika ukurasa wa 153-154 katika mlango wa ndoa mwandishi amesema:

> “Mstahiki zaidi katika malezi (Alhadhana) nayo ni kumlea mtoto ambae hajajitegemea mpaka kufikia umri wa kuwa mpambanuzi ni mama kwa muda ambao hajaolewa na mume mwengine. Kisha mama wa mama, kisha baba, baadae mama yake baba, kisha dada zake mtoto, kisha mama zake wadogo kisha mtoto wa dada, kisha mtoto wa kaka, kisha shangazi” (tafsiri)

Ufafanuzi kama huu pia umetolewa na Dr. Mustafa Lakhini na Dr. Mustafa Bughaa katika kitabu chao kinachoitwa **Alfikhulmanhajj** juzuu ya 2, ukurasa 181 katika somo la *hadhana*. Humo walieleza suala hilo na kwamba utakapomaliza muda wa *hadhana* kwa mnasaba wa mtoto anapofika muda wa upambanuzi (*tamyiiz*) walisema:

> "ama uchunga wake baada ya hapo mpaka umri wa balegh unaitwa *kafala* yaani kumdhamini.

Vile vile katika ukurasa 184 wa kitabu hicho walieleza:

> "Utakapokamilika mtoto umri wa miaka saba na akawa amefikia upambanuzi wa kujua mambo na haja zake kama kula, kwenda haja na kujishughulikia mwenyewe, kujua kutia udhu na kuswali, basi huchagulishwa baina ya wazazi wake wawili yoyote atakaechagua basi hukabidhiwa kwake.

Dalili ya maneno hayo ni hadithi ya Imam Tirmidhii katika kitabu cha **Al-ahkam Babumajaa fii takhiyiir ighulaam baina abwaihi idhaftaraqaa**, ukurasa 1357 amesema:

> "Kutoka kwa Aby Hurairat (R.A.). Hakika Mtume (S.A.W) alimchagulisha mtoto kati ya baba yake na mama yake".

Vile vile katika riwaya nyengine kutoka Abu Daudi katika mlango wa talaka, akimueleza anaestahiki zaidi kwa mtoto ukurasa 2277 amesema:

> "Hakika mwanamke fulani alikuja kwa Mtume (S.A.W.) akasema ee mjumbe wa Mwenyezi Mungu hakika mume wangu anataka kuondoka na mwanangu na tayari ameshafika umri wa kuweza kunitekea maji katika kisima cha kwa Abu Uyaina, na ananinufaisha manufaa mengine. Akasema mjumbe wa Mwenyezi Mungu (S.A.W.) fanyeni uchaguzi katika yake, akasema mume wake nani anaweza kushindana na mimi kuhusu mwanangu. Akasema Mtume (S.A.W.) kumwambia mtoto: huyu hapa baba yako na huyu hapa mama yako kamata mkono wa mmoja wapo unayetaka. Mtoto akakamata mkono wa mama yake na akaondoka nae.

Maelezo haya ya kumchagulisha mtoto kati ya baba na mama ni kuonyesha kwamba mtoto anapofikia muda wa *kafala* yaani umri wa *tamyiiz* wazazi wawili wanakuwa na haki sawa na ile hukumu tuliyoieleza awali ya ulezi kuanzia kwa mama na kufuata

daraja inaporomoka. Kunakuwepo na haki sawa baina ya baba na mama na endapo mmoja wao atapoteza sifa ya ulezi basi nafasi yake huchukuliwa na mwengine.

Katika Kitabu hicho hicho cha **Fikhulminhaj** ukurasa wa 185 mwandishi akizungumzia hikma ya mtoto kuchagua kati ya wazazi wake wawili anapofika umri wa *tamyiiz* mwandishi akasema:

> "Kwa kuwa kipindi ambacho kabla ya upambanuzi hawezi kujitosheleza mtoto akaepukana na malezi ya mama, wala baba hakurubii nafasi yake mama au mtu mwengine yoyote katika wanaume (ndio akapendelewa mama na mfano wake). Isipokuwa katika kipindi cha *kafala* kwa hakika malezi haya ni malezi ya ujumla; anakuwa sawasawa katika malezi haya kwa uwezo kila mmoja kati ya baba na mama. Hii inafumbua wazi usawa kati ya baba na mama. Lakini atakapokosa sifa mmoja au akawa hayupo basi anachukua nafasi mwenzake. Hivyo hivyo wanaofuata baada ya wao. (Tafsiri)

Vile vile katika kitabu cha Muhammad bin Ahmad bin Omar Ashaattiry, **Sharhu yakuutu nnafiisa fii madhhabi ibni Idrisa**, juzuu ya pili ukurasa wa 681 mwandishi anasema:

> "Akichagua baba atakabidhiwa yeye na akichagua mama atakabidhiwa yeye mama. Akichagua wote patapigwa kura kati yao. Kama hakuchagua yeyote kati yao basi mama ni bora zaidi. Na akisimama babu nafasi ya baba katika kuchagua kati yake na mama anapokosekana baba, na anakaa kaka na mtoto wake na ami na mwanawe nafasi ya babu katika upambanuzi kati yao na kati ya mama anapokosekana babu. Hivyo hivyo baina ya baba na mama mdogo anapokosekana mama." (Tafsiri)

Nae Shamsuddin Muhammad bin Muhammad Alkhatibu Asharbaini akielezea kitabu cha **Mughnil muhtaji sherhe ya Minhaji** ya Imam Nawawi katika ukurasa wa 187 ameeleza:

> "Atakapokuwa mmoja wapo baba au mama ana wazimu au ukafiri au uhuni au kaolewa na mume wa kando. Basi haki itakuwa kwa mwenziwe tu basi wala hapana uchaguzi tena kwa vile kupatikana kizuizi kwake na kukirudi kutengenea kwa mwengine ataanzisha upya uchaguzi". (tafsiri)

Tukirudi katika kesi hii tutaona ni wazi kwamba watoto hao walikuwa katika umri wa kafala na watoto wangetakiwa kufanya uchaguzi kama ambavyo Mkata Rufaa ameomba, lakini uchaguzi ungefanyika kama wote wangekuwa na sifa za ulezi. Kwa vile mama alikwishaolewa sifa yake ya ulezi iliondoka na nafasi yake kuchukuliwa na baba. hivyo, Mahkama hii inakubaliana na maamuzi yaliyotolewa na Kadhi wa Wilaya na Kadhi wa Rufaa kwamba Mpinga Rufaa aendelee kuwalea watoto hao kwa vile vile Mpinga Rufaa ameolewa na amekosa sifa ya kupewa ulezi.

Kuhusu hoja ya pili ambayo ni haki ya kuwaona watoto; maamuzi ya Mahkama ya Kadhi wa Wilaya yalitoa kwa Mkata Rufaa haki ya kuwaona watoto, kuwatembelea na hata kuwachukua kwa muda. Lakini Mpinga Rufaa alimnyima Mpinga Rufaa haki hii kwa visingizio visivyokuwa na msingi madhubuti, na kumfanya Mkata Rufaa kuwa katika majonzi makubwa kwa kutowaona watoto wake kwa takriban mwaka mmoja na miezi miwili. Mahakama hii inaweka wazi kwamba Mkata Rufaa ana haki ya kuwaona watoto wake kwa utaratibu tutakaoueleza mwishoni:

Hoja ya Tatu ni suala la fidia ya ulezi uliofanywa na Mkata Rufaa tokea mwaka 2014 hadi 2019. Ushahidi uliotolewa katika Mahkama ya Kadhi wa Wilaya na hata mbele ya Mahkama hii ni wazi kwamba watoto wote walikuwa wakilelewa na Mkata Rufaa na familia yake tokea mkata Rufaa alipoachwa na Mpinga Rufaa 2013. Vile vile Ushahidi upo wazi kwamba Mpinga rufaa hakuwa akitoa msaada wowote katika huduma na matunzo ya watoto hao. Hata hicho kiwango alichosema amewahi kupeleka hakilingani na matunzo waliyokuwa wakiyahitaji watoto kwa kipindi chote cha miaka mitano. Suala lililopo ni jee Mkata Rufaa kisheria anaweza kudai fidia kwa ajili ya huduma za malezi hayo.

Kisheria ni wajibu wa baba mzazi kuwalisha watoto wake wasiobaleghe pamoja na mkewe ila hakuna kiwango maalum cha kukisiwa katika kuwalisha huko. Hii ni kulingana na mahitaji ya wahusika pamoja na hali ya mtoaji. Hivyo, baba anatakiwa awalishe watu hao kiasi cha kuwatosha kwa mujibu wa ada za mfano wao. Suala linalofuata ni je atakapokuwa baba hakuwalisha mke na watoto wake kwa kipindi fulani atadaiwa gharama hizo azilipe baada ya kupita muda au kwa maana nyengine je litabakia deni kwake?

Kwa upande wa mke litahesabika kuwa ni deni juu yake na mke ana haki ya kudai gharama zake za nafaka kwa kipindi alichotelekezwa. Ama kwa watoto hatotakiwa

kulipa baba baada ya kupita muda na haitohesabika kuwa ni deni isipokuwa ikitokezea moja ya hali zifuatazo:

a) Ikiwa alimuidhinisha mtu amtolee gharama hizo kwa wanawe ikisha akawa hakutoa.
b) Ikiwa Kadhi alitoa hukumu juu yake kuwa awasilishe kwa wanawe iwe alitaja kiasi cha kuwalisha au hakutaja.
c) Ikiwa aliruhusu pakopwe ili walishwe watoto wake itahesabika deni juu yake ambalo itabidi alilipe

Imam Nawawy katika kitabu cha Minhaj na sherehe yake ya Tuhfatul Muhtaj ya Imam Ibni Hajar Haytamy Juzuu ya 8 ukurasa 348-349 anasema:

> "(Na inaporomoka) nafaka ya watu wa karibu ambayo hakutoa idhini kwa mtu kumtolea kuwapa watu wake wa karibu (kwa kupitwa) kwa muda hata kama alikataa kutoa kwa makusudi mtoaji kwa sababu iliwajibika nafaka kwa ajili ya kukidhi haja iliyokuwa kwa wakati wake ili kuwafaraji na ishaondoka haja, tofauti na nafaka ya mke…."
>
> "(Na haitokuwa deni) kwa yaliyotajwa (isipokuwa kwa hukumu ya Kadhi) kwa herufi ya Fee, hata kama hakutoa idhini anaepewa nafaka, basi itatosha Kadhi kusema "Nimempangia au nimemkisia fulani apewe kutoka kwa fulani kila siku kiasi kadha" lakini kwa sharti ithibiti kwa Kadhi haja ya mtoto na uwezo wa mzazi. (Au kutoa idhini) hata kwa anaestahiki kulishwa ikiwa anayo sifa (ya kukopa).

Katika kitabu cha **Alfiqhul'manhajiii** juzuu ya 2 ukurasa wa 165 mwandishi ameandika:

> "Hakiwi chakula cha watoto deni kwa kupitikiwa na zama juu ya yule anaetowa. Kwa kuwa ni kupeana msaada. Kati ya baba na watoto wake kwa hivyo haikuwa ni milki iliyoainishwa kwa haki maalum lakini hupewa (mtoto) kwa msukumo wa kuunga ukuruba (wa ukoo)."

Hivyo, kutoka na msingi huu kwa vile Mkata Rufaa alikuwa tayari ameshaachwa na Mpinga Rufaa, Mpinga Rufaa hana dhima ya kumlisha Mkata Rufaa lakini ana dhima ya kuwahudumia watoto wake. Lakini kwa kuwa aliwatelekeza kwa makusudi na

uwezo alikuwa nao, hakutakuwa na deni kwa sababu Mkata Rufaa hakwenda katika Mahkama ya Kadhi kudai huduma na matunzo ya watoto kwa kipindi chote cha miaka mitano. Kesi ilifunguliwa na Mpinga Rufaa 2019 ndipo Mkata Rufaa naye akadai fidia za huduma za watoto. Hivyo, dai la fidia ya huduma za watoto haliwezi kusimama na linakataliwa.

Kwa upande wa hoja ya nne ya fidia ya kunyonyesha; suala hili lipo wazi katika Sharia na ni wa wajibu kwa baba kulipa deni la mtoto wake pale anaponyonyeshwa. Mwenyezi Mungu ameeleza katika Suratul At-talaq (65) aya ya 6:

> "…Na kama wakikunyonyesheeni, basi wapeni ujira wao" Tafsiri ya Sheikh Abdalla Saleh Farsy ukurasa 708.

Wajibu wa malipo ya kunyonyesha kwa mume kwa mtoto wake kumepelekea wajibu wa kuwalisha vile vile. Mwenyezi Mungu amesema katika Suratul Baqara (2) aya ya 233:

> "Na wanawake waliozaa wawanyonyeshe watoto wao miaka miwili kamili, kwa anaetaka kukamilisha kunyonyesha; na ni juu ya baba (yake) chakula chao (hao Watoto na mama) na nguo zao kwa Sharia….". Tafsiri ya Sheikh Abdalla Saleh Farsy ukurasa 53.

Hivyo dai la kumnyonyesha mtoto limethibiti na Mpinga Rufaa anaamriwa kumlipa Mkata Rufaa TZS 1,500,000 kwa ajili ya kumnyonyesha mtoto wake.

Mahkama imekubali sehemu ya rufaa hii na inatoa amri zifuatazo:

1. Malezi ya watoto Rayyan na Lailat yataendelea kuwa kwa baba yao ambaye ni Mpinga Rufaa.
2. Mkata Rufaa ana haki ya kuwaona watoto wake na Mahkama inatoa amri zifuatazo:
   a) Watoto Rayyan na Lailat wanatakiwa kupelekwa kwa mama yao mara mbili katika mwezi, yaani kila baada ya wiki mbili. Watoto hao wapelekwe kwa mama yao siku ya Ijumaa baada ya kutoka skuli na warejeshwe kwa baba yao siku ya jumapili jioni.
   b) Jukumu la kuwapeleka watoto kwa mama yao litakuwa ni jukumu la baba ambalo atalifanya yeye mwenye au kumtuma mtu wake katika familia; na

jukumu la kuwarejesha watoto ni la mama ambalo atalifanya yeye mwenye au kumtuma mtu wake katika familia.

c) Kwa upande wa likizo za skuli za watoto hawa, Wadaawa watagawana. Watoto watakaa na mama nusu ya likizo na kumalizia kwa baba nusu ya likizo.

3. Kuhusiana na fidia ya ulezi Mahkama hii inaeleza kwamba hakuna deni linalostahiki kulipwa na Mpinga Rufaa.
4. Kuhusiana na malipo ya unyonyeshaji Mahkama hii inamuamuru Mpinga Rufaa kumlipa Mkata Rufaa TZS 1,500,000 kwa ajili ya kumnyonyesha mtoto wake.
5. Kila upande utabeba gharama zake za kesi.

(Imes.) Abdul-hakim A. Issa
Jaji
24/5/2022

(Imes.)
Sk. Sameer Zulfikar

(Imes.)
Sk. Saleh Hakim

(Imes.)
Sk. Juma Fakih

(Imes.)
Sk. Kani Mkanga

MAHKAMA

Uamuzi huu umesomwa leo tarehe 24/5/2022 mbele ya Bi Semeni Haji Juma na Bw. Khalid Masoud Waziri.

(Imes.) Abdul-hakim A. Issa
Jaji
24/5/2022

Nathibitisha kwamba hii ni nakala halisi ya uamuzi

……..
NAIBU MRAJIS
MAHKAMA KUU, ZANZIBAR